

RODITELJSTVO U DIGITALNOM OKRUŽENJU

Ivana Pantić¹

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Apstrakt

Digitalne tehnologije su jedan od značajnih faktora vaspitanja naročito tokom vremena koje deca provode u krugu porodice. Zato je važno razmotriti promene koje nastaju u porodičnom funkcionisanju i odnosima između njenih članova usled sve progresivnijeg razvoja digitalnih tehnologija. Kao važna pitanja izdvajaju se izazovi koje digitalne tehnologije stavljaju pred roditelje, ali i kako su roditelji predstavljeni u digitalnim medijima, kakvi zahtevi se nameću i da li se prikazuju kao dovoljno kompetentni za obavljanje roditeljske uloge. Roditelji mogu crpeti izuzetno veliku podršku iz digitalnog okruženja u vidu nepresušnog izvora informacija o vaspitanju dece, ali isto to digitalno okruženje istovremeno može predstavljati jedan od značajnih izazova sa kojima se susreću u ostvarivanju roditeljske uloge.

Ključne reči: digitalne tehnologije, izazovi roditeljstva, vaspitanje u porodici

Uvod

Sveprisutnost i brz razvoj digitalnih tehnologija ima veoma snažan uticaj na većinu aspekata društvenog funkcionisanja. Osim promena sa kojima se savremeni čovek susreće u svakodnevnom i profesionalnom životu, ipak se može primetiti da promene postoje i u oblasti porodičnog života i međusobnog funkcionisanja članova porodice. Poput promena u svim drugim aspektima savremenog života, i porodično vaspitanje je uslovljeno razvojem digitalnih tehnologija.

Sveprisutnost digitalnih tehnologija i promene u porodičnom funkcionisanju

U literaturi o porodici sve su češća shvatanja koja ukazuju na nove načine definisanja porodice. Zastupaju se mišljenja da se porodicom mogu nazvati članovi koji teže da održe osećaj pripadnosti i zajedništva dok međusobno komuniciraju i ostvaruju interakcije koje su u skladu sa njihovim socijalnim ulogama (muž, sin, majka, sestra). Članovi porodice ne moraju biti kontinuirano zajedno, dovoljno je da su međusobno bliski, povezani i da osećaju privrženost identitetu porodice kao grupe (Bodroški Spariosu, 2010). Razvoj digitalnih tehnologija omogućava značajno lakše ostvarivanje interakcije i održavanje kontakata između članova porodice iako su oni prostorno razdvojeni.

---

¹ ivanapantic@hotmail.com

Osim toga što digitalne tehnologije mogu doprineti održavanju osećaja pripadnosti porodičnom identitetu, ipak postoji i druga vrsta uticaja koja se može identifikovati kao negativna iz perspektive očuvanja tradicionalnog modela porodičnog funkcionisanja. Uočivši promene u svakodnevnom životu u porodici, uslovljene digitalnim tehnologijama, Fulkerson je sa svojim saradnicima na Univerzitetu u Minesoti pokrenuo istraživanje o porodičnim ritualima, preciznije, o zajedničkim obrocima svih članova porodice i njihovom značaju za pravilan razvoj dece. Između ostalog, rezultati su pokazali da adolescenti zajedničke večere u krugu porodice doživljavaju kao beznačajan ritual. U savremenom društvu članovi porodice mnogo manje razgovaraju tokom obroka. Za razliku od toga, ranije je to bilo vreme za opuštanje i prijatne razgovore nakon svakodnevnih obaveza. Oni obično bivaju fokusirani na sopstvenu porciju žureći da se vrate svojim računarima, telefonima ili sličnim uređajima (Fulkerson, 2006; prema: Smol & Vorgan, 2008). Od roditelja se očekuje da utiču na decu kako bi se očuvala porodična kohezija. Ali nisu ni roditelji imuni na delovanje digitalnih tehnologija. Nakon neuspešnih pokušaja da okupe porodicu oko zajedničkih aktivnosti, i oni sami sebi počinju da traže društvo u vidu sadržaja koji je dostupan putem digitalnih tehnologija kako bi ispunili vreme i ublažili osećaj usamljenosti (Smol & Vorgan, 2008).

Izazovi roditeljstva usled sveprisutnosti digitalnih tehnologija

Veoma važan činilac porodičnog funkcionisanja predstavljaju interpersonalni odnosi njenih članova. Kvalitet interakcija koje članovi porodice ostvaruju u velikoj meri zavisi od njihovog međusobnog razumevanja. Neophodan uslov za dobro razumevanje je neposredna socijalna interakcija koja obuhvata govor tela i facijalnu ekspresiju tokom razgovora. Primećeno je da se u savremenom društvu fokus pomera sa tradicionalne interakcije licem u lice ka upotrebi novih tehnologija u većini životnih situacija, uključujući zabavu i komunikaciju sa drugim ljudima (Smol & Vorgan, 2008). To je ozbiljan izazov za roditelje jer se neretko upravo oni smatraju odgovornim za socijalne veštine i pravilan emocionalni razvoj dece.

Umesto isticanja negativnih posledica, važno je na pravi način iskoristiti digitalne tehnologije kako bi se deci koja su zanemarena zbog siromaštva, bolesti, rasne ili etničke pripadnosti pružila prilika da ovladaju veštinama koje su im neophodne za uspešno funkcionisanje u savremenom društvu (UNICEF, 2017). Na osnovu toga možemo primetiti da digitalne tehnologije predstavljaju neku vrstu saveznika u prevazilaženju raznih deficita i prepreka koje roditelji ne mogu samostalno da otklone kako bi svojoj deci omogućili optimalne uslove za razvoj. Postalo je uobičajeno da deca koriste internet, pa roditelji pokušavaju da povećaju mogućnosti i prilike za napredovanje svoje dece korišćenjem digitalnih resursa, dok su istovremeno primorani da uzimaju u obzir i rizike koje to sobom nosi (Livingstone et al., 2017).

Osim drugih rizika, roditelji brinu i o posledicama na fizički razvoj dece usled prekomerne upotrebe digitalnih tehnologija. Iako se velika pažnja posvećuje pitanjima dečje interakcije sa digitalnim tehnologijama, ipak nauka još uvek nije dala jednoznačan odgovor na pitanja o tome koliko vremena deca mogu da provedu ispred ekrana manipulišući digitalnom tehnologijom, a da to ne ostavi trajne posledice na njihov razvoj. Ranije se više govorilo o vremenu koje deca provode ispred ekrana dok se sada sve češće na to gleda kao na zastareo i besmislen koncept. Najnovija istraživanja pokazuju da umereno korišćenje digitalne tehnologije pozitivno utiče na dečji razvoj, dok negativne

posledice može ostaviti preterana upotreba ili, druga krajnost, da dete nema nikakvog kontakta sa digitalnim tehnologijama (UNICEF, 2019).

U borbi sa izazovima života u digitalnom društvu nije redak slučaj da roditelji na internetu tražaju za rešenjima problema sa kojima se suočavaju u vaspitanju dece. Saveti o uspešnom roditeljstvu ponekad ne moraju ni da se pretražuju. Na internetu se neretko pojavljuju primeri uspešnog roditeljstva koji podsećaju na neki vid reklamnog sadržaja, priče o požrtvovanim mamama, brižnim tatama i slično. U takvim pričama je posebno izražena emocionalna komponenta, dok je istovremeno istaknuta poruka roditeljima šta treba da rade da bi doživeli sličnu sreću ili prebrodili probleme u vaspitanju dece. Akcenat je na tome *šta* roditelji treba da rade, dok se istovremeno depersonalizuje odnos roditelja i deteta. Nameće se shvatanje da roditelji treba da stiču kompetenciju roditeljovanja (Bodroški Spariosu i Senić Ružić, 2020). Pretpostavlja se da će određene aktivnosti roditelja imati univerzalno pozitivne ishode, ali se zanemaruju individualnost roditelja i deteta i specifičnosti njihovog odnosa.

Ponekad roditelji koji nemaju realan problem mogu postati zabrinuti zbog pitanja koja se isuviše često pokreću na društvenim mrežama, internetu i medijima uopšte jer mogu biti pod snažnim uticajem onoga što su pročitali. Oni se na taj način samo zbunjuju i dodatno im se otežava i inače vrlo kompleksna roditeljska uloga. Posmatrano iz perspektive roditelja, mora se priznati da uopšte nije jednostavno „sačuvati se“ od tih laičkih teorija o vaspitanju dece koje posle velikog broja ponavljanja mogu početi da zvuče kao istina.

Slika o roditeljima

Da bi se sagledao koncept roditeljstva u kontekstu digitalnih tehnologija, bilo je neophodno postaviti se u perspektivu roditelja koji traga za savetima ili na neki drugi način traži pomoć na internetu. Na osnovu pretrage sadržaja koji se u prvim redovima nude roditeljima može se steći utisak da se uz pojam roditeljstvo neretko pojavljuju epiteti koji ga vrednosno određuju. Veoma su česte sintagme „dovoljno dobro roditeljstvo“, „svesno roditeljstvo“, „privrženo roditeljstvo“, „pozitivno roditeljstvo“ i slično. Takvi naslovi otvaraju dilemu da li je to izraz želje da se privuče pažnja roditelja koji žele da „osveste“ svoje ponašanje, da izgrade „privržen“ odnos sa svojom decom i ostvare sveukupan „pozitivan“ uticaj na svoju decu. Neretko se roditeljstvo predstavlja kao težak i odgovoran „posao“ koji se ne može ostvarivati uspešno bez ekspertske podrške (Daly, 2015; prema: Bodroški Spariosu i Senić Ružić, 2020). S druge strane, možda stoji cilj da se ostvari snažan uticaj na samopouzdanje roditelja jer se previše ističe nekompetentnost roditelja i uporno se potencira da bi trebalo da se menjaju i unapređuju. Iako mogu navoditi roditelje na samorefleksiju, što jeste poželjno, tako formulisane sintagme navode i na neprestano preispitivanje sopstvenog ponašanja i preterano kritičan odnos prema sebi (kao roditelju), što može stvoriti osećaj inferiornosti usled doživljaja nedovoljne kompetentnosti za ispunjavanje roditeljske uloge.

Interesantno je da se u savremenoj literaturi i medijima fokus ne stavlja na porodicu već na roditelje. Tačnije rečeno, fokus je na aktivnostima koje čini roditelj u odnosu sa detetom, a ne interakcija roditelja i deteta. Takva shvatanja su potpuno suprotna ideji dvosmernog uticaja između roditelja i deteta. Odavno je poznato da dete nije pasivan primalac vaspitnog delovanja roditelja i drugih vaspitača. Na osnovu te činjenice treba otvoriti diskusiju o tome zašto se pažnja usmerava samo na roditelje a ne na porodicu u celini. Zanemaruje se aktivnost deteta u porodičnom vaspitanju, dok se ističe potreba

obučavanja roditelja da bi mogli lakše da „upravljaju“ svojom decom. Od roditelja se očekuje da se ponašaju kao profesionalni vaspitači i da postupaju prema preporukama koje mogu, između ostalog, pronaći u različitim izvorima na internetu.

Na osnovu rečenog, može se primetiti da se roditeljstvo shvata kao veština. Od roditelja se očekuje da usvoje određeni sadržaj i da se u skladu sa tim ponašaju. Pretpostavlja se da će roditelji biti uspešni u primeni stečenog znanja o tome kako treba da postupaju u interakciji sa svojom decom i da će posle određenog perioda uvežbati ponašanje koje se preporučuje kao garantovani put do uspeha. Tu treba zastati, odnosno treba se zapitati da li je to zaista moguće i kakve mogu biti posledice mogućnosti da deca otkriju neprirodno ponašanje roditelja. Posebno osetljivo pitanje se odnosi na roditelje koji za sebe veruju da su usvojili preporučene veštine a ipak nisu. S druge strane, treba pokrenuti diskusiju o tome da li roditelji treba da usvoje te preporučene savete i veštine jer digitalne tehnologije svakom pojedincu omogućavaju da bude autor i da plasira različite sadržaje koji mogu biti dostupni svima. Do roditelja mogu doći preporuke profesionalaca, koji svoje stručne i naučne radove objavljuju na internetu. Međutim, ne treba zanemariti činjenicu da sadržaje kreiraju i objavljuju pojedinci koji nisu profesionalci, dakle laici, oni koji imaju iskustva kao roditelji ili oni koji samo žele da podele savete i svoja promišljanja. Dakle, veliko je pitanje koliko su relevantne informacije koje roditelji pronalaze na internetu, odnosno putem digitalnih tehnologija, pa tako i koliko su adekvatni obrasci ponašanja koji im se preporučuju.

Ideju da se pomogne roditeljima putem e-priručnika, onlajn obuka, portala za roditelje, blogova „iskusnih mama“ i drugih vidova podrške ne treba shvatiti kao nešto negativno, ali takvoj vrsti sadržaja treba pristupati na selektivan način. Poželjno je da autori priručnika i drugih „saveta“ ističu da je prirodno i očekivano da roditelji imaju nedoumice i da se osećaju nesigurno. Time se podiže svest o tome da je većini roditelja potrebna podrška i da nema razloga da se zbog toga osećaju loše. Putem interneta roditeljima je u svakom momentu dostupno mišljenje stručnjaka. Moguće je da u priručniku neće naći rešenje svoje dileme, ali će možda u nekom od priručnika pročitati da treba da se ponašaju prirodno, da budu iskreni i prema sebi i prema svojoj deci, što ponekad može biti sasvim dovoljno. Previše strategija i profesionalizacija uloge roditelja mogu narušiti prirodnost i spontanost koje su značajne odlike porodičnog vaspitanja.

Zaključak

Život u digitalnom društvu nameće izazove u svim sferama savremenog života, pa tako i u porodici, porodičnim odnosima, funkcionisanju i ostvarivanju roditeljske uloge. Smisao treba tražiti u stvaranju prilika za adekvatno i bezbedno korišćenje digitalnih tehnologija, što istovremeno predstavlja korak ka rešavanju jednog od brojnih izazova sa kojima se susreću roditelji u procesu vaspitanja dece. Osim usmeravanja dece na pravilno i adekvatno korišćenje digitalnih tehnologija, roditeljima su neophodni mehanizmi koji će im omogućiti selekciju sadržaja koji u manjoj ili većoj meri ostvaruju uticaj na njihove vaspitne postupke dok se istovremeno odražavaju na njihove odnose sa decom. Neophodno je problematizovati i analizirati na internetu dostupne informacije koje nose skrivenu poruku o nedovoljnoj kompetentnosti roditelja uz preporuku kako da „nauče da budu uspešni roditelji“.

Literatura

- Bodroški Spariosu, B. (2010). *Postupci roditelja u vaspitanju dece i njihov međugeneracijski transfer*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Bodroški Spariosu, B. i Senić Ružić, M. (2020). Savremena kultura roditeljstva: pedagoške implikacije. *Zbornik instituta za pedagoška istraživanja*, 52(4), 7–22.
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri G. A & Folkvord F. (2017). Maximizing Opportunities and Minimizing Risks for Children Online: The Role of Digital Skills in Emerging Strategies of Parental Mediation. *Journal of Communication*, 67(1), 82–105. Retrieved from <https://academic.oup.com/joc/article/67/1/82/4082453>
- Smol, G., & Vorgan G. (2008). *IBrain: Surviving the Technological Alteration of the Modern Mind*. New York: HarperCollins.
- UNICEF (2017). *Deca u digitalnom svetu*. Beograd: UNICEF. Dostupno na <https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-05/deca-u-digitalnom-svetu.pdf>
- UNICEF (2019). *Deca u digitalnom dobu*. UNICEF Srbija, Užice: Užički centar za prava deteta. Dostupno na https://www.unicef.org/serbia/media/10366/file/Deca_u_digitalnom_dobu.pdf